

ANTERO JYRÄNKI, **Perustuslaki ja yhteiskunnan muutos**. Tutkimus varallisuus oikeuksien ja taloudellisen toiminnan vapauden perustuslain suojan kehittämisestä tulkinnan avulla v. 1863—1919. Forum-oikeustiede, Tammi. Helsinki 1973, 265 s.

Toimituksen pyydettyä arvostelua po. Jyrängin teoksesta lienee tutkimuksen arvostelu legitiimiä myös henkilölle, joka ei oikeusoppineiden asioista paljoakaan ymmärrä. Jätän joka tapauksessa tutkimuksen varsinaisen arvioinnin alan omien ihmisten haltuun; sen sijaan kiinnitän huomioni erityisesti teoksen tämänhetkisiin poliittisiin implikaatioihin.

Jyrängin tutkimuksen lähtökohtana on oletus yhteiskunnallisen muutoksen ja lainsäädännön keskinäisestä vuorovaikutussuhteesta. Oikeusjärjestys voidaan näin viime kädessä ymmärtää vain ihmisen taloudellisten suhteiden heijastumana; mutta kun oikeussääntö on kerran säädetty, se tulee suhteellisen riippumattomaksi siitä yhteiskunnasta, jonka tuote se on. Tällöin laki alkaa vaikuttaa takaisin yhteiskunnan ideologiseen ja sitä kautta myös taloudelliseen perustaan. Oikeussääntö suhteellinen itsenäisyys tulee esille myös siten, että ympärillä olevan yhteiskunnan muuttuessa oikeussääntö sanamuotoa ei aina muuteta uusia oloja vastaavaksi: tilanteen ristiriitaisuus synnyttää muutospaineen, jonka sääntelymuotoja ja niiden soveltamista tekijä mainittuna ajaksena tarkastelee. Suomessa muutospaine voidaan purkaa a) tulkitsemalla sääntely perustuslainmukaiseksi; b) muuttamalla perustuslain kirjainta; ja c) erityistä muotoa käyttämällä poiketen perustuslaista sen sanamuotoa muuttamatta. Jyrängin mukaan oloissamme muutospaineen purkamiskeinoista luotetuimmaksi on muodostunut viimeksi mainittu, poikkeusmenettelyn käyttäminen. Tutkimuksessa tarkastellaan tältä pohjalta neljää erityistapausta, jotka ovat 1) eräiden omaisuuden pakko-ottoa koskevien säädösten käsittely 1800-luvun jälkipuoliskolla; 2) maanvuokralain sääntely yksikamarisen eduskunnan ensimmäisinä vuosina; 3) samaan aikaan vireillä olleet lainsäädäntöhankkeet, jotka tarkoittivat yleisölle tapahtuvan väkijuomien myynnin lopettamista ja väkijuomien valmistuksen anta-

mista valtion yksinoikeudeksi; ja 4) talouselämän säännöstely v. 1917—1919 hyväksytyllä lainsäädännöllä. Tutkimusmenetelmänä on kvalitatiivinen sisällönerittely, jossa sovelletaan eräitä Riebulan esittämiä näkemyksiä. Tutkimus liittyy oikeusdogmatiikkaan hieman poikkeavalla tavalla: siihen kuuluu tarkastelu siitä kuinka oikeussääntöjä on sovellettu, mutta ei puolueettomia kannanottoja siitä, kuinka niitä olisi pitänyt soveltaa. Tältä osin tutkimus nojaa Jyrängin aiemmin esittämiin argumentteihin oikeustieteen ja politiikan tutkimuksen välisistä yhteyksistä, ja ansaitsee näin politiikan tutkijoiden poikkeuksellisen mielenkiinnon yritystä kohtaan.

Esittämättä yksityiskohdittain Jyrängin argumentointia totean vain lyhyesti aikaansaaduista tuloksista keskeisimmät. Valtiosääntöoikeuden kannalta katsoen merkittävänä tuloksena lie nee pidettävä sitä, että Jyränki varsin kiistatonomasti pystyy osoittamaan, että ns. oppi saavutettujen oikeuksien perustuslainturvasta pääsi vuosina 1905—07 hallitsevaan asemaan perustuslain tulkinnassa itse tulkintatradition radikaalin muuttumisen avulla. Tätä oppia edusti erityisesti Hermansson; samoin Wrede vaikutti myös merkittävästi tämän opin kehitykseen. Päätuloksenaan Jyränki esittää jo tutuksi tulleeseen väitteeseen:

mitä enemmän poliittista vaikutusvaltaa työväenliike suomalaisessa yhteiskunnassa sai, sitä laajemmaksi ulotettiin tulkinnan avulla varallisuus- ja vapautus- ja yleensä taloudellisen toiminnan vapauden perustuslainturva kotimaisessa hallituksessa ja kansanedustuslaitoksessa. (Mt. s. 221).

Jyrängin mukaan tämä ei johtunut työväenliikkeen tavoitteista, vaan ilmiö on porvarillinen reaktio työväenliikkeen vaikutusvallan kasvua vastaan. Tosin tekijän mukaan työväenliike on ollut suhteellisen passiivinen ja myötäilevä suhtautumisessa tuon tulkintalinjan kehittymiseen. Jyrängin mukaan perustuslain tulkinta on sopeutunut joustavasti palvelemaan valtaan nousseen yhteiskuntaluokan, porvariston etuja. Osoituksena tästä olivat HM 2 §:n tulkinnan vakaannuttaminen juuri ennen vuosisadan loppua »täyden korvauksen periaatteen» mukaisesti; saavutettujen oikeuksien opin hyväksyminen 1905—07 ja varallisuus- ja vapautus- ja yleensä taloudellisen toiminnan vapauden perustuslainturva kotimaisessa hallituksessa ja kansanedustuslaitoksessa. (Mt. s. 221).

sekä lopuksi keväällä 1917 perustuslain tulkinnan kiristyminen suojaamaan sopimusvapautta ja yleensä taloudellisen toiminnan vapautta. Lopuksi mielenkiintoinen tieto on Leo Mechelinin rooli: Ståhlbergin komitea otti 1917 käsittelynsä pohjaksi senaatin v. 1907 muokkaaman Mechelinin hallitusmuotoehdotuksen; näin Mechelinin rooli — Jyränki toteaa — Suomen ensimmäisenä nykyaikaisena valtiosääntöjuristina ja tosiasiaa paljolta myös nykyisen hallitusmuotomme pääarkkitehtina on suotta jäänyt unohtuksiin.

Tutkimuksen arvioinnissa kiinnittäisin aluksi huomiota Jyrängin valitseman teoreettisen lähtökohdan merkitykseen nykyisen keskustelun kannalta. Yhteiskunnan ja oikeussäännön välisen vuorovaikutussuhteen tunnustaminen ja analyysi tulisi olla pohjana erityisesti nyt. Tosin keskustelua voitaisiin täydentää myös tarkastelemalla sitä, kuuluuko oikeussääntöön osia, jota eivät ainakaan selvästi ole osia tässä vuorovaikutusprosessissa — tarkoitan tällä sitä, että voitaisiin mahdollisesti osoittaa normeja, joiden merkitys on niin vähäinen, että niihin suhtautuminen voisi tapahtua irrallaan ko. prosessista. Näkemykseni mukaan nykyiset muutosehdotukset voitaisiin jakaa kolmeen ryhmään: a) yhteiskunnan muutoksen aiheuttamiin, b) tulevaisuudessa yhteiskuntaa halutulla tavalla muuttaviin, c) suhteellisen riippumattomiin (ko. prosessiin nähden). Tai voitaisiin myös menetellä niin, että tietyn muutosehdotuksen kohdalla voitaisiin tarkastella sitä, mikä osuus siitä johtuu yhteiskunnan muutoksesta, mikä osuus pyrkii muuttamaan yhteiskuntaa ja mikä osuus näyttäisi itsenäiseltä. Yksimielisyys olisi helpointa saavuttaa kolmannen tyyppin suhteen, jos niitä sitten todella on. Seuraavaksi helpointa ehkä olisi saada aikaan sopimus siitä, kuinka yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset tulisivat heijastumaan uudessa valtiosäännössä. Vaikeinta olisi taas sopia siitä, mihin tuleviin yhteiskunnallisiin muutoksiin oikeussäännön muutoksen avulla tulisi pyrkiä (tai pitäisikö yhteiskuntaamme ollenkaan muuttaa). Jokin tämäntyyppinen jäsentely olisi ehkä vähän helpottanut valtiosääntökomiteankin työtä samalla kuin olisi saatu selville se, mihin tavoitteisiin jokin poliittinen ryhmä pyrkii ja millainen voima sillä

on takanaan. Valtiosääntökeskustelun ikävin piirre onkin ollut muutamien muotoseikkojen tarkastelu irrallaan muista yhteyksistä: asiassa voidaan päästä eteenpäin tunnustamalla yhteydet ja samalla kartoittamalla halutut tavoitteet, koska vain tällä tavoin saataisiin selville se, mitkä voimat haluaisivat tietyn asian taakse organisoitua ja mitkä sitä vastustaa. Nykyinen keskustelu uhkaa pysähtyä vain tavallisten puoluerajojen toteamiseen, siis umpikujaan, ainakin niin kauan kuin joku puolueistamme viimein saa eduskuntaan n. 170 edustajaa!

Uskaltaisin olla jonkin verran eri mieltä Jyrängin päätuloksen tulkinnasta, ja korostaisin sen sijaan työväenliikkeen edustaman passiivisuuden paljastavuutta. Mielestäni tämä passiivisuus, jonka Jyräni vähitellen tunnustaa, on osoitus siitä, että tulkintalinjan muutokset ovat ainakin jossain määrin olleet työväenliikkeen edun mukaisia. Tämän väitteen todisteeksi esittäisin nykyisen ehdotuksen henkilökohtaisen omaisuuden ja muun omaisuuden välisestä erosta, johon Jyräni tässäkin teoksessa paljastavasti viittaa. Tosiasia nimittäin on, että tällainen jako suosii työväenliikettä, koska työväenliike on varsin hyvinvoipaa (varsin suuret kuukausitulot; autot jne.), mutta sen sijaan vaarana olisi eron tulkitseminen sekä maaseudun että kaupunkien pienyrittäjien etujen vastaisesti. Tosiasia on, että tähänastiset tulkinnat ja nyttemmin esitetty uusi versio ovat rasittaneet ja tulevat rasittamaan juuri mainitsemani pienyrittäjäkuntaa; tähän mennessä suurkapitalistit ovat tietenkin hyötynet eniten, mutta ei ns. työväenliikekään ole aivan osattomaksi jäänyt. Puhuminen henkilökohtaisesta ja muusta omaisuudesta osoittaa, että työväenliike (jolla sanalla voidaan tarkoittaa montakin asiaa) on kaappaamassa entistä suurkapitalistien asemaa, mikä hegemonia merkitsisi pienyrittäjien osalta tilanteen jatkuvaa kurjistumista. Omituisen näköinen väitteeni nojaa siihen tosiasiaan, että ns. työväenliike pitää sisällään monia B 5 palkkaluokan henkilöitä (mm. Jyräni teoksen kirjoittamishetkellä); sen sijaan pienyrittäjäkunta on joutunut kokemaan karvoja menetyksiä (maaseudun autioituminen;

yrityskuolemat — huom. analogia!) tai elää jatkuvasti uhanalaisessa asemassa työnsä menettämisen pelossa — jota pelkoa ns. työväenliikkeen valtaosalla ei ole pitkään aikaan ollut. Näin ollen pidän varsin valitettavana sitä, että teos samoin kuin valtiosääntökeskustelun valtaosa näyttää vain laajentavan kuluja niiden yhteiskunnallisten voimien välille, joita todellisen muutoksen aikaansaamiseen tarvitaan.

En myöskään malta olla puuttumatta seuraavaan lauseeseen: »Sosialidemokraattinen puolue taas piti sekä vääränä että yhteiskunnalle haitallisena, että yksityinen ihminen saisi mielivaltaisesti käyttää yhteiskunnan arvokkainta luonnonvaraa, maanomaisuutta». (Mt. s. 108). Saattaahan tekijällä ollakin joku peruste väitteelleen, mutta mitä ystävällisimmin haluaisin asioita itse kokeneena todeta, että työskentely esim. pientilalla ei hitto viekään edusta pienintäkään mielivaltaa. Olisin kiinnostunut tietämään kuinka moni pientilallinen todella tunnustaa harjoittavansa hirveintä mielivaltaa työssään, varsinkin kun väittäjä tulee sosialistin suusta? On todella aika nykyisessä keskustelussa erityisesti suhtautua tiettyllä vakavuudella myös siihen työhön, jota maaseudun ja kaupunkien pienyrittäjät saavat minimitoimeentulon turvatakseen tehdä. Kyllä työ on tunnustettava työksi, vaikka siitä saatava korvaus ja arvostus jäisikin huomattavasti B 2 — B 5 alapuolelle!

Lopuksi totean vain, että Jyrängin teos on varsin antoisa, mielenkiintoinen ja ennen kaikkea miellyttävän hyvin kirjoitettu. Se epäilemättä antaa myös virikkeitä rohkeisiin argumentteihin nykyisen valtiosääntökeskustelun osalta.

Vilho Harle